

Vai Venta pārvēršas par purvu?

Alberta Dintera teksts un foto

Gan Kuldīgas iedzīvotāji, gan pilsētas viesi pamanījuši, ka pēdējos gados Venta gan augšpus, gan kri-etni leļpus vecā tilta pamazām sāk atgādināt slapju plāvu, nevis skai-sto Kurzemes upi. Kādu iespaidu aizaugšana atstāj uz zivju resursiem, un vai izeja varētu būt upes tīrīšana?

To *Kurzemnieks* noskaidroja sarunā ar valsts zi-nātniskā institūta *BIOR* zivju resursu pētniecības departamenta pārstāvjiem, kuri tieši pašlaik visā Ventas baseinā rīko lašveidīgo un ne tikai šo zivju monitoringu.

PAMAZĀM AIZAUG

Cik daudz lašu mazuļu Ventā ir un cik tie lieli, tiek pētīts katru gadu jūlija beigās. Tomēr zinātniekiem daudz interesantākas liekas dabisko lašupju sarakstā esošā Bārta, Saka, Durbe, Tebra, Irbe un Užava, jo tajās lašu skaits papildinās dabiski. Ventā to dara, ielaižot mazuļus no Pelču zivaudzētavas. Kā stāsta *BIOR* pētnieks Jānis Bajinskis, izpēte notiks visā Ventas baseina upju apgabalā. Viņš atzīst, ka pēdējo gadu rezultāti kļūst sliktāki – lašu mazuļu ir aizvien mazāk. Par vissliktāko atzīts 2018. gads, kad ilgstoši valdījis liels karstums, ūdens līmenis bijis kritiski zems, un tas izraisījis daudz ielaisto smoltu bojāeju.

Vēl viens iemesls ir tas, ka Venta pamazām aizaug. Jau vairākus gadus nav bijis kārtīgas ziemas un le-dus, kas, pavasarī iedams uz jūru, pa ceļam seklākās upes vietas attīra no zālēm. J.Bajinskis Ventu pēta jau deviņus gadus un atzīst: strauļteces pamazām pārvēršas par zālāju un ir jādomā, kā katru gadu paņemt reprezentatīvus zivju paraugus. Blīvums uz izpētāmo laukumu kļuvis zems. „Pagājušajā gadā pa visiem pieciem upes strauļteču posmiem nokērām uz vienas rokas pirkstiem saskaitāmus lašu mazuļus. Sanāca, ka uz 250–350 kvadrātmetriem ir viens vai divi. Bet Salacā, kas ir viena no lašiem bagātākajām upēm, šādā platībā to bija simtiem.”

IZMAIŅAS VĒRTĒŠANĀ

Te gan jāsap, ka upes aizaugšana ir tikai viens no iemesliem, kāpēc lašu mazuļu skaits Ventā kritēni sarucis. Jāņem vērā arī pieaugušo zivju zveja jūrā, jo visam Baltijas lašu krājumam ir vienoti barošanās apgabali, kas vairāk atrodas jūrā pie Polijas krastiem, kur zivju plūsmas no visām upēm sajaucas. Faktiski var runāt par dažādu reģionu lašu zveju, kurā darbojas zvejnieki no Zviedrijas, Polijas un Dānijas.

Taimiņiem situācija jūrā ir labāka, jo tie vairāk uz-turas tuvāk krastam, kur tos ķer piekrastes zvejnieki, bet viņu darba apjoms nav tāds kā lielajiem zvejnie-kiem. Kopumā ar taimiņiem, kam patīk uzturēties un nārstot mazajās upēs, situācija ir daudz labāka nekā ar lašiem. Kā piemērs tiek minētas Gaujā ietekošās mazās upes, kurās ir gana daudz mazuļu. Kā skaidro *BIOR* pētnieks Kaspars Abersons, pēdējos gados ir sākts pētāmās upes pārvērtēt, pārskaitīt strauļteces un pārskaitīt, vai zivju resursi tiek uzskaitīti pareizi. „Līdz šim darījām to, kas bija standartā: uzraksta atskaiti un aizmirst. Agrāk taimiņu upēs īpaši nelīd-m, bet tagad skatāmies, cik tās ir piemērotas šo zivju nārstam.”

PĒTĪJA PĒTĪŠANAS PĒC

Līdz šim Latvijā dati par lašveidīgajām zivīm ievākti tāpēc, ka to prasa dalība gan Eiropas Savienībā, gan Starptautiskajā jūras izpētes padomē. Dati izmantoti tam, lai dalītu dažādas kvotas, bet pēdējos gados ziņas tiek vāktas vairāk pārdomāti, skatoties, lai tās nāktu no tiešām reprezentatīviem izpētes laukumiem, un tas nozīmē, ka arī dati kļūst labāki. Agrāk apskate aprobežojās ar vietām, kurām viegli var piekļūt, nu pētnieki, laužoties cauri bieziem briksniem, nereti

Gadu gaitā Venta vietām sāk atgādināt aizaugušu, slapju plāvu. To mēģināts tīrīt 2006., 2011. un 2016. gadā.

„Nereti upju tīrītājiem pat nav īsta mērķa. Izdarīsim nezin ko, nezin kā, nezin kāpēc... Bet pēc tam parādās raksti, ka upe izglābta.”

Institūta *BIOR* pārstāvji atzīst, ka situācija ar lašu mazuļiem upē kļūst aizvien bēdīgāka.

mēdz līst iekšā tur, kur cilvēks savu kāju nav spēris. Izmaiņas sekmējis lielāks finansējums, kas ļāvis iegādāties moder-nāku un vieglāk pārvietojamu tehniku. Šāda taktikas maiņa sevi ir pierādījusi: ja pēta tikai zināmas vietas, dati par lašveidīgajām zivīm upēs var būt slikti, bet, ja sāk apskatīt jaunas, tie var uzlaboties.

DOMĀŠANA MAINĪS

Kā saka K.Abersons, pēdējos gados upju tīrītāji sākuši domāt ne vien par to, ka jātīra, bet arī par to, kā izpētīt, vai tas dod rezultātus. Jau pirms vairākiem gadiem ziņas par tīrāmjiem posmiem sāka ievākt pirms darba un gadu pēc tā.

Pašlaik dati vēl nevar iezīmēt kopainu, jo no pirmās izpētes pagājis pārāk īss laiks. Bieži vien korektu novērtējumu nevar iegūt, jo to lūdz uzreiz pēc tīrīšanas, bet zinātniekiem upe jāizpēta arī pirms tam. Nav, ar ko salīdzināt.

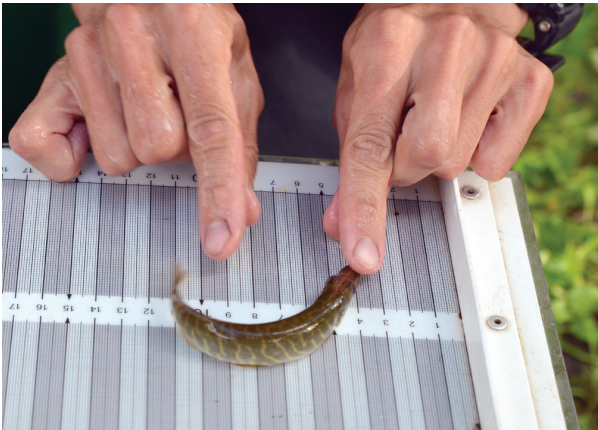
„Nereti ir tā, ka upju tīrītājiem pat nav īsta mērķa,” skaidro J.Bajinskis. „Izdarī-sim nezin ko, nezin kā, nezin kāpēc... Bet pēc tam parādās raksti, ka upe izglābta.”

Kā labais piemērs tiek piesaukta biedrība *Mēs zivīm*, kas darbojas Ogres un Ikšķiles pusē, ar kuru institūtam *Bior* ir kopīgs *Latvenego* atbalsītis projekts. Biedrības vadītājs Ivars Dubra ir darba izpildītājs, zinātnieki – pētītāji. Tur attī-

rītie upju posmi tiks pētīti četrus gadus, bet jau tagad attīrītājās vietās Pērses upē šur tur parādījušās foreles, kaut iepriekš tur nav bijušas.

Kā atzīst zinātnieki, arī Ventā vajadzē-tu šādu tīrīšanu, bet vietas saskaņojamas ar zinātniekiem. Ja strauļteces attīrīs, lašveidīgajām zivīm un ne tikai tām būs labāki nārstošanas apstākļi. Kā saka spe-ciālisti, vietas jau ir zināmas. Ja kāds iz-rādītu interesi, viņi ar informāciju dalītos.

Viens veids, kā upi tīrīt, ir tāds, kādu jau izmanto Salacā. Seklo strauļteču ak-meņi tiek noskaloti ar ļoti liela spiediena ūdens strūklu.

Zinātnieki izpētījuši zivju resursus arī Alekšupītē no Dzirnauvu ielas līdz īpašumam L.Paegles ielā 7, jo tur paredzēts tīrīt gultni. Attēlā – lidakas mazulis.

Venta ir tīrīta vairākkārt

■ **2006. gadā** to vēlējās darīt entuziastu grupa *LP23 Rīga*, kas nolēmusi upi atbrīvot no zālēm, novēršot straujo aizaugšanu. Nepieciešamību šī grupa pamatoja ar ārvalstu dabas speciālistu atzinumu, ka aptuveni septiņos gados gleznainās Ventas rumbas vietā būs purvs. Tur vairs nenārstos zivis un nedzīvos putni, bet ganīšies govīs. Venta aizaugot jau vairāk nekā desmit gadu, un neviens par to neuztraucoties. Tā skaidrojis projekta koordinators, ASV izglītības informācijas un testēšanas centra vadītājs Andris Purvličis.

■ **2011. gadā** notika nākamā tīrīšana leļpus rumbas. Tad darbu izmaksas tika lēstas ap 18 500 latiem. Pasūtītāja bija Kuldīgas novada dome, bet izpildītāja – *SIA L.U. Consulting*. Šis projekts paredzēja no ūdensaugiem atbrīvot nepilnus 3 ha pārsimt metru abpus Ventas rumbai. Ja starp zālēm, kas izceltas no ūdens, bija iekērušies nēģu mazuļi un glie-meži, tos atlaida atpakaļ upē.

■ **Nākamais bija 2016. gads.** Pašvaldība noslēdza līgumu ar biedrību *Ūdensaina* par Ventas strauļteču reaktivāciju gan augšpus, gan leļpus vecā tilta. Toreiz, neskaitot PVN, darbs izmaksāja 20 300 eiro, un bija paredzēts strādāt 4ha vietās, kas prioritāri norādītas dabas lieguma Ventas ieleja dabas aizsardzības plānā. Mērķis – uzlabot caurteci un samazināt aizaugumu ar augstākajiem ūdensaugiem 20–30% no upes spoguļvirsmas visā darbu teritorijā, samazināt biogēnu daudzumu, uzlabot gultnes struktūru, izveidot īpaši aizsargājamo un saimnieciski nozīmīgo zivju nārstam piemērotas dzīvotnes, palielināt strauļtečēm raksturīgo sugu apdzīvoto platību. Lietā likta traktorteh-nika, izmantotas arī sentēvu metodes, upē saauģušo zāli plauļot ar izkaptīm.

■ **Ir 2020. gads.** Tīrītās vietas atkal aizaugušas. Zinātnieki teic, ka zivij jau vienai: kad pienāks laiks, nārstos vien-alga. Jautājums – cik kvalitatīvi tas notiks. Nav noslēpums, ka lašveidīgajiem vajadzīgi tīri, olaini gultnes laukumi, kuros var izveidot nārsta ligzdu. Ja tie aizauguši, rezultāts var būt bēdīgs, jo ikri neturas savā vietā, netiek apaugļoti.

KOPS ARĪ ALEKŠUPĪTĪ

Uz Kuldīgu zinātnieki atbraukuši ne vien tāpēc, lai pētītu lašus Ventā, bet arī tādēļ, lai apskatītu Alekšupītē leļpus iztekas no Māras diķa. Pašvaldība gatavojas tīrīt gultni, tamdēļ ar *BIOR* noslēgts līgums par zivju resursu izpēti.

Domes pārstāve Elīna Zīle skaidro, ka iecerētais sais-tīts ne ar upes aizaugšanu, bet gan citu projektu. Proti, pašvaldība pārbūvē vairākas ielas, paredzot lietusūdeni savākāt no novadīt Alekšupītē. Laika gaitā gultne piesēr-justi un ūdenslīmenis ievērojami cēlies, tāpēc šis process ir apgrūtināts. Paredzēts tīrīt piesērējušo posmu (140 m) no Dzirnauvu ielas līdz L.Paegles ielai 7. Izrokamā grunts ir smilšu un zemes sanesumi, kas izveidojušies no pērn tīrītās upes augšteces. Gultnes piesērējums ir 30–50 cm. Pirms darba saņemti ekspertu atzinumi par tīrīšanas ietekmi uz zivīm, uz īpaši aizsargāmajām teritorijām, sugām un biotopiem, par ietekmi uz pašu upi un apkār-tējīgu ūdensobjektiem. Saņemti arī Valsts vides dienesta tehniskie noteikumi.

MAKŠĶERNIEKA STĀSTS

Kā karpas atspēlējās vaņģotājiem

Nav noslēpums, ka ij copmaņiem, ij medniekiem sirdij tuvi ir krāšņi piedzīvojumu stāsti, kas nereti tiek pamatīgi piepušķoti. Šo stāstu dzirdēju, reiz ar medniekiem sēžot pēc veiksmīgas jaktes, kad stobri savesti pa mājām, tiek kots kuīļa pautos un cilāts pa kādai šnabja glāzītei.

Viss noticis neilgi pirms Jāņiem. Kādam saimniekam bijusi paredzēta kārtīga svinēšana, jo ciemos pieteicies brangs attālu radu pulks, ar kuriem tas sen neesot ticies un kuri savā turībā esot gana lielīgi. Sācis domāt, ko lai ceļ galdā, lai radus pārsteigtu. Viss jau bijis labi, izņemot ideju, ka cienastā ļoti labi iederētos kūpinātas karpas. It kā jau varētu nopirkt, bet nav grībējis par zivīm izdot bārgu naudu. Par laimi, satikts paziņa, kurš teicies pazīstam kādu vīru, kuram esot paliels diķis, tajā – brangas karpas, bet, tā kā diķa īpašniekam ir tuvas attiecības ar zaļo pūķi, par diķa uzturēšanu un zivīm viņam esot maza daļa. Par vienu šnabja pudeli visu varēšot sarunāt.

Tā arī notiek. Aizbraukuši un lūkojuši, kas diķī ar kar-pām notiek. Jā, ir. Saulītē labi redzams, kā tās pa ūdens virsmu ņemas, dažs labs eksemplārs, ka tautā saka, ir kā brangs suķis. Labi. Vīri sameklē kārtīgu tīklu un airē iekšā diķī. Lieliek tīklu, bet no rīta slinkums braukt pēc loma. Sākuši šķukot, kā lai karpas piespiež ātri skriet tīklā iekšā. Izdomājuši. Airēs ar savu padomijas laikos ražoto pūšļa laivu, klapēs pa ūdeni ar airiem un baidīs zivis tīkla virzienā. Sacīts – darīts. Abi ieairē zālēs, kuru priekšā novilkts tīkls. Sāk dauzīt pa ūdeni un redz, kā zivju bars tiešām metas peldēt tīklā. Vīri jau sāk priecā-ties, jo pamana, ka arī zvejas rīks sašūpojas, tas nozīmē, ka karpas tajā ieskrējušas. Bet te biedētāji redz, ka karpu bars pēkšņi manījis virzienu un baisā ātrumā peld uz viņu pusi. Kad teju pa pašu ūdens virsmu zivis sasniegušas laivu, tajā sēdošajiem tās esot pamatīgi nozilinājušas dibenu, jo abi sēdējuši uz gumijas grīdas – nekādu soliņu

VAI ZINĪ?

Eiropas zutis

Eiropas zušu (*Anguilla anguilla*) skaits pēdējo 30–40 gadu laikā sa-mazinājies par 95–99%, un tas šo sugu padara par īpaši apdraudētu.

Zuši ir ceļotāzivis, un Eiropā tie sastopami gan saldūdeņos, gan jūras piekrastē (t.sk. Baltijas jūrā un Rīgas līča piekrastē).

Sargasu jūra ir vienīgā vieta pasaulē, kur Eiropas zuši nārsto. Zinātnieki pagai-dām precīzi nezina, kas ir tie vides apstākļi, kuru dēļ zušiem jādodas no 4000 līdz 7000 kilometru garajā ceļojumā. Tie nārsto tikai vienu reizi mūžā, ienirstot jūras dzelmē līdz pat 600 m dziļumā, kur iznērš gandrīz deviņus miljonus ikrus, bet pēc tam iet bojā. Golfā straumes nestie kāpuri nokļūst pie Eiropas krastiem, kur tie tālāk migrē uz iekšzemes ūdeņiem, lai turpinātu augt un attīstīties. Pēc 10 – 20 gadiem, kas pavadīti, barojoties saldūdeņos, zuši dodas atpakaļ uz Sargasu jūru.

Dzīves laikā zutis sastopas ar tādām cilvēka darbības radītiem izaicinājumiem kā pārzveju, jūru un saldūdeņu piesārņojumu. Hidroelektrostaciju dambji un citi šķēršļi uz upēm aizsprosto migrācijas ceļus, nēļaujot nokļūt ūdeņos, kuros suga vēsturiski apdzīvojusi. Stikla zušu augstā tirgus cena tos padara par pievilcīgu zvejas objektu.

Ir izplatīts viedoklis, ka, ēdot zušus, kas nāk no audzētāvām, nekāds ļaunums sugas izdzīvošanai nevar tikt nodarīts. Bet svarīgi atcerēties, ka cilvēks vēl nav iemācījies zuti mēklīgi pavairot. Audzētavas tikai izaudzē mazuļus (stikla zušus), kas nokerti savaiņā.

Eiropas zutis ir iekļauts Starptautiskās Dabas un dabas resursu aizsardzības savienības Sarkanajā grāmatā. Ņemot vērā krājumu kritisko stāvokli, Eiropas Savienībā un arī Latvijā kopš 2009. gada ir pieņemts Nacionālais zušu krājuma pārvaldības plāns, kas paredz stikla zušu un mazuļu ielaišanu tikai tajās ūdenstilpēs, kas savienotas ar jūru. Lai gan arī Starptautiskā Jūras pētniecības padome (ICES) iesaka zušu zveju samazināt vai pilnībā pārtraukt, speciāli zvejas vai makšķerēšanas ierobežojumi papildus pasāreizēm plānoti netiek.

Nolūkā šo noslēpumaino sugu pasargāt no izmiršanas Pasaules Dabas fonds aicina sabiedrību izvēlēties alternatīvas ne tikai Eiropas zutim, bet arī citām šīs dzimtas zivīm: Amerikas zutim jēb *Anguilla rostrata* un Japānas zutim jēb *Anguilla japonica*.

(Sagatavots pēc Pasaules Dabas fonda informācijas)

nav bijis. Turklāt tā, ka abi savzārojušies un attapušies līdz padusēm ūdeni. Nekas cits nav atlicis, kā šķendējoties līst no ūdens laukā un vilkt līdzi laivu. Kā vēsta stāsta nobeigums, vīri pēc loma tomēr atbraukuši nākamās dienas rītā, un Līgo svētku galdu tomēr rotājis pāris svaigi kūpinātu un gaužām gardu karpu.

Alberts Dinters

RECETES

Katrīna Spulniece-Aišpure, uztura speciāliste

Zivs virtuvē

Svaiga, pašu gatavota zivs vien-mēr ir garšīga. Tas ir arī labs veids, kā paēst veselīgi. Neaiz-mirstiet to pasniegt ar svaigiem salātiem un piedevām, piemē-ram, rīsiem. Labu apetīti!

BREKSI ĶĪPLOKU UN MEDUS MARINĀDĒ

Vajadzēs: 1–1,5 kg brekša, ķīpoka galviņu, 1 ēd.k. medus, sāli, piparus, olīveļļu, baltos un rozā piparus, rīnmaizi.

Kā pagatavot. Breksi pa muguru pārgriež uz pusēm, atver vaļā un iztīra vēderu. Zivi nevajadzētu skalot ar ūdeni – pēc tīrīšanas to noslauka ar papīra dvieļi. Bļodīnā ielej ēdamkaroti olīveļļas, pievieno tikpat medus un 3–5 saspīestas ķīpoku daiviņas. Pieliek arī pāris ķīpoku daiviņu, kas sagrieztas ripiņās, un naža galu svaigi maltu melno piparu. Ar šo marinādi zivi iesmērē un atstāj uz 20 minūtēm.

Cepēšpannā iekļāj cepamo papīru un iesmērē ar eļļu. Liek virsū zivi ar zviņām uz leju. Pārkaista ar baltajiem un rozā pipariem, uzkausa nedaudz rīnmaizes. Cep cepeškrāsnī 180 grādos apmēram 50 minūtes. Ilgums ir atkarīgs no zivs izmēra. Pēc izņemšanas breksim uzkausa sāli. Uz šķīviņa pasniedz veselu, klāt ēd svaigus salātus.